

Komunistický anarchismus a marxistický socialismus

Václav Kudlata

1897

Obsah

Předmluva	4
Komunistický anarchismus a marxistický socialismus	6
Prameny	17

„Konečné cíle socialistů a anarchistů vrcholí v téže výslednici — volnosti a blahobytu veškerenstva. Pouze taktické prostředky a cesty vtiskují oběma proudům různý ráz, dělí oba směry na dva nepřátelské tábory! ” Přechastý to úsudek, s nímž ve schůzích, veřejném i soukromém životě se setkáváme. A přec, vnikneme-li v hloubku zásad sociálně demokratických na jedné — komunisticko anarchistických na druhé straně ihned objeví se nám lživá filosofie, jíž sociální demokrati shora vyjádřenou teorii přikrývají. Ku snažším pojmům téže teorie, uvedu v podobě — rozmluvy nejpřístupnější názory stoupců sociální demokracie a stoupců komunistického anarchismu.”

Předmluva

V letech 1883 až 1900 působila mezi českými imigranty v USA tou dobou slavná Mezinárodní dělnická jednota v Americe (MDJ), jak se označovala česká sekce International Working People's Association (IWPA), někdy mylně označována jako International Workingmen Association of America (IWMA). Ríkávala seji také "Černá Internacionála" a hlásila se k myšlence anarchistického komunismu. Období existence Mezinárodní dělnické jednoty bylo plné zvrátů. Období let 1883 až 1887 patřilo k těm nejlepším, MDJ byla v podstatě jediná česká dělnická organizace a těšila se monopolnímu postavení. Popularita revolučního socialismu a anarchokomunismu byla mezi politicky smýšlejícím českým dělnictvem všeobecná. Zlom však nastal s tragickými událostmi Haymarketu roku 1886, nastalými represemi, zákazem časopisu "Budoucnost" a popravou Chigágských anarchistů v listopadu roku 1887. Chyběl časopis, mnoho dříve aktivních dělníků se stáhlo do ústraní, organizace se rozpadla a chyběl časopis, který by hnutí opět spojil a zkoordinoval. Hnutí nezaniklo, ale přesné informace o jeho působení a podobě chybí. Oživení Mezinárodní dělnické jednoty přichází s rokem 1890, kdy se především z řad anarchistů z Chicaga zorganizuje velká peněžní sbírka a je založen časopis "Právo Lidu". Zatímco v USA se čeští dělníci v rámci MDJ přidržují radikálního socialismu a anarchokomunismu, a hnutí působí jednotně, v Čechách působí dělnické hnutí v rámci sociálně demokratické strany, ve které dochází k štěpení, strana se vydává reformní a parlamentární cestou. Ze strany jsou vyloučeni radikálové a anarchisté. Obdobný rozklad nastává i v Americe, kde část dříve známých anarchokomunistických předáků a redaktorů v čele s Jakubem Mikolandou, Leo Kochmenem, Bernardem Hercem, Františkem Pechem a dalšími po roce 1893 zakládají Sociálně demokratickou stranu v USA, odvolávají se přitom na kongres MDJ, že užití "parlamentu" je legitimní a není porušením zásad MDJ. Prohlašují se nadále za anarchisty, jedná se však jen u úskok, aby do své strany nalákali co nejvíce dělnictva, dosud hlásícího se k MDJ. Přestože se na "Právo Lidu" sbírali všichni členové MDJ, ukradnou ho pro své "parlamentární choutky" a nastartují štvavou kampaň proti všem, kteří se nehodlají přidat na jejich stranu a brojí proti MDJ. Ještě v roce 1893 proběhne kongres MDJ, na kterém je schváleno, aby hnutí založilo vlastní časopis "Dělnické listy". V září 1893 vychází první číslo anarchokunistického týdeníku "Dělnické listy". S vydáváním časopisu hnutí značně ožije, dochází k vzniku řady nových vzdělávacích spolků. Žel hádky v hnutí mezi anarchokomunisty a nově vzniklými "sociálními demokraty" (bývalými anarchisty) mnohé dělníky odradí od další politické angažovanosti. Každopádně i přes horečnou činnost sociálních demokratů založenou na pomluvách, intrikách a denuciích, se jim MDJ nepodaří rozbít, ale naopak se stmelí a začne růst. Naopak jejich plány a první volby dopadnou naprostým fiaskem. Mezinárodní dělnická jednota fungovala jako volná federace českých anarchistických skupin napříč USA. Základem MDJ byl vzdělávací spolek, který byl naprosto autonomní a spojovala je sounáležitost k anarchokomunistické myšlence. Odborné neboli odborové spolky (tzv. Unie) součástí MDJ nebyly, avšak mnozí členové byli členy těchto odborových skupin a působili v nich agitačně. Od roku 1896 došlo k sblížení a vzniku nových Dělnických Sokolů, které se tentýž rok přihlásili k MDJ a anarchokomunistickým zásadám. V tomto roce došlo také k sepsání textu "Vědecký socialismus a anarchistický komunismus", který začal být otiskován na stránkách "Dělnických listů" na pokračování od prosince roku 1896 a poslední část textu vyšla v březnu roku 1897. Text zřejmě nebyl dopsán dokonce, avšak v dalších číslech se již nevyskytl pro nával jiné látky, která začala být otiskována na stránkách "Dělnických listů", hlavně "Ethický anarchismus" od Viléma Korbera z Prahy a dalších textů od Petra Kropotkina. Text nebyl podepsán, avšak dle stylu psaní a jelikož přispěvatelů nebylo mnoho, lze s určitostí říci, že autorem byl anarchista Václav Kudlata, který převzal patronát nad "Dělnickými listy" po Františku Josefu Hlaváčkovi. Nutno podotknout, že funkce placeného redaktora, byla během roku 1894 zrušena a správu a koordinaci řídil bezplatně Tiskový

výbor MDJ. Václav Kudlata v článku "Vědecký socialismus a anarchistický komunismus" vysvětluje pomocí rozhovoru mezi anarchistou a sociálním demokratem rozdíly mezi marxismem a anarchismem. Při názvu brožury jsme nahradili „vědecký socialismus“ za „marxistický socialismus“, který je výstižnější, protože si nemyslíme, že má marxismus právo uzurpovat si přívlastek vědecký. Text jsme ponechali v původní podobě, zachovali staročestinu a amerikanismy, abychom zachovali jeho autenticitu, přesto si myslíme, že text lze snadno přečíst a pochopit zásadní rozpory mezi tehdejšími sociálními demokraty a anarchistickými komunisty v řadách českého dělnického hnutí v Americe.

Historický spolek Zádruha, z.s.

Komunistický anarchismus a marxistický socialismus

Sociální demokrat: Tak vy jste stoupencem komunistického anarchismu ? Nemohu pochopiti, jak člověk, důkladně přemýšlející a po všem dobrém toužící, může sdílet názory tak přemrštěné a neuskutečnitelné? Vždyť hnutí anarchistické vždy blíže kráčí k vlastnímu úpadku, kdežto hnutí sociálně demokratické vždy širší půdy nabývá. Vy zajisté neznáte vědecký socialismus, jehož základy — Marx a Engels položili.

Anarchista: S prorockým úpadkem není to dosud tak zlé, totéž mohlo by se spíše o vašem hnutí říci. Co se vědeckého socialismu týče, doufáme, že jej známe dosti dobře a přivoditi můžeme důkazy, proč jej za příliš „vědecký“ nepovažujeme.

Sociální demokrat: Tak zpozdilé vyjádření jsem ještě neslyšel. Sociální demokracie, která vždy větší vážnosti i se stran buržoasie se těší, nemá míti podklad vědecký? A notabene — oproti Marxovi chcete vy anarchisti brojiti? Věcné a nikoliv stranické důvody podati? Oproti tomu Marxovi, který již v r. 1847 maloměšťácký anarchismus Proudhonův tak znamenitě odčinil? To jsem velice zvědav, opodstatnění vašich názorů slyšeti.

Anarchista: Milerád souhlasím. Nemáme se čeho obávati. Povězme sobě, co chceme. Především poznámku ku předešlému. Jest sice pravdou, že sociální demokracie vzrůstá, však jest též pravdou, že její početný vzrůst znázorňuje i její zásadní degradaci. Socialismus pověsila již na hřebík a dnes reprezentuje stranu reformovou, demokraticko politickou. Malé nahlédnutí v c. k. debatní kluby; jinak též parlamenty zvané, podá vysvětlení. Než nám nezbyvá času s osobní polemikou jednotlivců se obíratí, poznejme raději konečné cíle anarchistického komunismu a marxismu, neb dle vaší výpovědi, spíše předhůzky - maloměšťácký anarchismus jsem vystihl, že komunistický anarchismus naší doby neznáte. Sociální demokrat: To rozhodně popírám. Četl jsem kupříkladu Marxův spis „Filosofie bída“ oproti Proudhonovi, který byl, jako veškeré spisy K. Marxe, zajisté časovým, jinak by se byl v r. 1885 v němčině nevydal (K. Kautský a E. Bernstein). Za krátký čas učiněno pak nové vydání Engelsova spisku „K příbytkové otázce“ který názory Proudhouna dokonce potřel. Mimo to jsem četl celou řadu článků v „Sociálním demokratu“, „Vorwärtsu“ a jiných, které celkovitě do nečistého světla anarchisty stavěly. Tu a tam vzal jsem i anarchistické časopisy k ruce, než okamžitě jsem je s opovržením odložil, když jsem nahlédl, jak Liebknechta — Bebla bombardují.

Anarchista: Připouštím — kdo sbírá úsudky o anarchismu v zastarale literatuře z let 1880 — 90, z Proudhona, Stimcra a j., ten tápe po dřevěné cestě. Předchůdcové sociálních nauk vůbec patří historii a nikoliv přítomnosti. Oni znázorňují obdobný vývoj idejní, nikoliv však ustavený názor jednotný. Z nich sbíráme pomůcky ku odůvodnění doby v níž žili a pracovali, ku posouzení jich názorů chápeme se minulosti i přítomnosti. Proto je nesmyslné, vésti staré polemiky před 50 léty do boje vůči komunistickému anarchismu po 50 létech. A co se týče článků v „Sociálním demokratu“, „Vorwärtsu“ a j., o těch není třeba ani mluvit. Zapáchají příliš odporně nenávistí a stránickostí. S nimi souvisící historie podobá se řetězu intrikánství a klukovství. Nekrology o Proudhonovi a Bakuninovi jsou dostatečným důkazem. Než my chceme rozbíratí teorie.

Sociální demokrat: Budiž - řekněte mi, co chtí vlastně anarchistí?

Anarchista: Jestliže odpovím: Anarchistí chtí blaho všeho lidu, pak mi řeknete — Ti chceme my též. Tak bychom daleko nedošli. — Probírejme tudíž naše názory postoupně. Základním podkladem všech anarchistů je zásada volnosti.

Sociální demokrat: Neobmezená svoboda není vůbec možnou.

Anarchista: Tak nám vždy předhazujete, jelikož nepochopujete, jak sobě svobodu představujeme. Žádáme volnost plného vývinu, volný rozvoj, neboť jsme přesvědčeni, že každá součást' v nejširší volnosti co nejdokonaleji vyvíjeli se může. Každá překážka v tomto volném vývoji působí škodlivě, necht' přímo, či nepřimo.

Sociální demokrat: Zcela správně, totéž i my žádáme; než myslím, že každá svoboda má hranice, že jednotlivec musí se podřídit celku. Výchova a obrana musí zabraňovat každému nehodnému použití svobody.

Anarchista: Tím jen dokazujete, jak povrchně jste se ve volný rozvoj všili, ačkoliv za zcela vědecký jej pokládáte. Pravíte, že chcete volný rozvoj a přec v něj plnou důvěru neskládáte!

Sociální demokrat: Vy chcete tudíž neobmezenou svobodu a ztracujete každé míchání se celku ve svobodu jednotlivce?

Anarchista: Jakkoliv obrovskými zdají se Vám úspěchy tohoto míchání bytí, přec jeho špatné následky jsou vždy daleko osudnější. Zasypte jedince blahodary a dobrodiním a on zůstane přece jen duševní loutkou; skutečně lidsky může jen ten se vyvíjeti, kdo vlastní cestou kráčí. A kdyby i slabé povahy zanikly, přec jest mi malá hrstka skutečně osvojených lidí daleko milejší, přec její hodnota daleko závažnější, než-li massa pod tíhou „vzdělaného despotismu“ žijící, vši energie a vůle prosta. Pod hodnotou vyrozumívám osobní, vlastní hodnotu, nikoli však hodnotu pro jiné neb celek. "Volně vyvinutý člověk má zajisté větší cenu, dovede lépe žítí své spříjemnit, než-li člověk nevyvinutý; my domáháme se tudíž takého poměru, který nejrozšířenější vývoj v míře nej dokonalejší umožňuje; tento poměr spatřujeme v uskutečnění se — anarchie.

Sociální demokrat: Dle vašeho vyjádření měl by každý pro sebe žítí. Avšak to přičí se všemu pokroku a vzdělání, bije celé výrobní soustavě přímo do očí, tím by byla veškerá civilizace pošlapána!

Anarchista: Jen strpení! Lidstvo vyšínulo se již ku takému stupni vzdělání, že jeden každý může blahé úspěchy součinné práce nahlédnouti. Proč měla by budoucnost tento úspěch popírat? Opačně — společné, dobrovolně soustředěné síly práce u spojení se strojovými i technickými vymoženostmi budou znázorňovat pochopitelně přirozený stav společnosti. Dobrovolné spolupůsobení necht' několika jednotlivců či celé massy nevyvozuje nikterak — donucování — ono je přímo potírá. Dobrovolné spolupůsobení vymezuje především — vládu většiny — majority. Každý společenský požadavek, necht' druhu kteréhokoliv vyplývá z nutnosti, neb ještě lépe z nedostatku. Z toho vysvítá, že za oním požadavkem stojí ti, kteří po jeho dosažení touží. Z té příčiny bude se i každý podnik v budoucí společnosti především těmi vykonávat jichž vniternímu uspokojení, celkovitému prospěchu nejlépe odpovídati bude. Ti budou tvořiti jádro celého podniku, oni se ushodnou, jak nejlépe předsevzaté uskutečnit by mohli. Vlastní naše zkušenost je nejlepším toho důkazem. Jedna každá myšlenka, týkající se všeho lidu, nalézá v jejich stoupencích vřelého ohlasu. Jejího uskutečnění chápe se jeden každý harcovník a přispívá svojí hřívnou ku zdařilému úspěchu. Jen v takých případech, kde o zájem jednotlivce se jedná, možno až křiklavou neshodnost pozorovat.

Sociální demokrat: Ale není vyloučeno, že by většina, která silnější jest, nutila menšinu, by se jí tato podrobila. Ve skutečnosti ovládá vždy většina, kdyby i menšinu k podrobení se nedonucovala.

Anarchista: Poslednější je prohnáním úskokem. Majorita zajisté se dobrovolně nepodá, pakliže projednávání jejímu prospěchu neodpovídá a pak žádné roztržky nestává, neb o minoritě a majoritě není ani řeči. Pakliže by se majorita podrobila minoritě — jaký by byl toho následek? — Nadvláda minority, kdežto my rovnoprávnost všech proklamujeme. V druhém pak případě — že by majorita násilně minoritu ku kapitulaci přiměla, není žádného jiného východu. Vynález střelného prachu urovnal sílu jedince s celým množstvím, dynamit doplnil totéž ještě u větší míře, čímž se moc a síla většiny daleko zdecimuje. Než i majorita mohla by stejně zbraně použití a tak stala by vskutku mocnější minority. Podobnému násilí nechalo by se právě tak málo zabrániti, jako neštěstí, jež člověk, pojednou šíleným záchvatem napadený přivodil.

Sociální demokrat: Tím tedy doznáváte nemožnost vašeho společenského systému!

Anarchista: O nikoli! Nikdy neprohlašujeme náš ideál za plně svrchovaný; vše, co chceme a čeho se domáháme jest ustaviti také společenské zřízení, v němž difference náhledů poznenáhlu se urovnávají, v

němž blaho povšechnosti měřítkem se stává. Každý jedinec pozná hodnotu své vlastní volnosti a v tomto poznání zračí se bude i uznání svobody každého spolujedince, neb pojal přesvědčení, že jeho svoboda spočívá jedinně ve svobodě ostatních spolulidí. Ve vědomí, že majoritě nebudou k užítku žádné zákony, výkonné výbory atd. stávají, že celá společnost zbavena je malicherných bacilů majetných a úzkostlivých předsudků z dob kastovních, ushodne se lid v míře daleko přistojnější, neb osobní zájem nebude více podmínkou existenční, jak v době přítomné ohmatati můžeme. Vy sociální demokrati předhazujete nám, že v příští společnosti může se státi majorita intolérantní a že bude pak násilí převládati. Než co chcete vlastně vy? Zajisté že nadvládu většiny, ne snad v jednotlivých případech, nýbrž ustálenou nadvládu většiny, neustálé prznění menšiny panující většinou. Této připadá kontrola celé výrobní soustavy, jí k použití stojí žaláře, zákony a jich červení vykonavatelé oproti neposlušné menšině. Dle zásad sociální demokracie je menšina suverénitě většiny odsouzena. V takém pak stavu nemožným se stává volný rozvoj a pokrok celku.

Sociální demokrat: Kdo pak pomýšlí na žaláře a policii ve volném lidovém státu?

Anarchista: Mnozí sociální demokrati ovšem ne; pakliže totéž vystihnouti již dnes nemohou, tím hůře pro jich rozhled. Čtete-li vaše časopisy, pak musíme chtěj nechtěj přiznati, že by sociální demokrati vůči všem jinak smýšlejícím, zejména však odpadlíkům — anarchistům nejraději inkvisici zavedla. V následujícím chci totéž odůvodniti. — Vzhledem ku volnému rozvoji potíráme zcela pochopitelně zákony a ustanovená usnášení vůbec.

Sociální demokrat: Špatné zákony i my potíráme. Než člověk není od jeho zrození tvorem dokonalým a proto musí státi zákonů, však zákonů lepších.

Anarchista: Ano, ano — k fabrikování zákonů jest zapotřebí patričních mužů atd. Tak mluví každý, již před 100 roky odčiněný demokrat a mezi tím, co dnešní mizerná hospodářská soustava počíná lidu otvírati oči, že všem zákonodárcům jedná se pouze o to, by s plné mísy jisti mohli a jich privileje pomocí zákonných paragrafů uchránili, přicházíte vy sociální demokrati a krmíte jej opět zastaralými frázemi o „lepších“ zákonech, pravých mužích atd. My uznáváme taký zákon za nejlepší, který nejméně volný rozvoj zadržuje, nedonucuje, neprzní. Taký zákon byl by jen dosvědčením toho, co ve skutečnosti v životě se odehrává, byl by to zákon přírodní.

Sociální demokrat: Nemyslíte, že budou na základě nejlepších vědeckých úsudků majoritou lidu a přímým odhlasováním přijaté zcela jinak vypadati, než zákony stávající?

Anarchista: Tomu nevěřím. Ze špatné věci nevykouzlí se dobrá, byť by sebe více byla vyfintěna. Zákon může býti vyjádřením okamžité zkušenosti usnášející se majority. Zda správným či bezprávným, on je jedenkrát zákonem a provádí se, což v povaze zákona leží, násilím. Zda násilí dnešními četníky a policisty, aneb zastánci veřejného pořádku ve „volném lidovém státu“, se vykonává, zůstane si pro znásilněné lhostejno. Zda ve jménu dnešního „despoty“, neb budoucí „svrchovanosti“ lidu se provádí — jest lhostejno. Znásilňování zůstane totéž, pouze jeho způsob, tu a tam i působnost se změní; tím není nám ale poslouženo.

Sociální demokrat: Špatné zákony mohou se přec odstraniti a lepšími nahraditi!

Anarchista: Má-li toto naší útěchou býti, pak jsme spokojiví. Nebylo by lépe vůbec žádné zákony nefabrikovati? Zkušenost nám dokazuje, jak lehko se zákony usmolejí, ale s jakými obtížemi se odstraňují. Dále jest dokázáno, že nedostatky zákona minorita nejdříve pociťuje. Jakých prostředků může nyní minorita užití ku zmírnění oněch nedostatků? Čekati — až její nespokojenost zachvátí majoritu. To se však nestane snad nikdy, jelikož zákony majority veškerou její agitaci nemožnou činí, vzdor vši úřední svobodě. Dějiny nám vyprávějí, že minorita zcela jinak jednati musela; ona jednoduše zákon překročila a neuznala. Tento přestupek zaplatila na mnoze životy, však ne zbytečně; majorita nahlédla, že stanovený zákon vzbuzuje nevoli a proto se jej vzdala. Tato metoda, kterou pokrok v dějinách používá, jest i naší methodou anarchistickou, která garantuje každému vlastní cestou kráčet bez ohledu na prostředky, jež majorita k použití dovoluje. Majorita zajisté nebude udržovati špatné zákony, pakliže by jí resp. jejím pohlavářům k prospěchu nesloužily. V zájmu vlastního úspěchu nehrozí se nížádného protestu, nýbrž jen násilí. Proč tedy neustále pokrok libovůli většiny přenechati? Nechť kráčí volnou, neobmezenou cestou.

Sociální demokrat: To by právě znamenalo, násilí dveře otevřítí. Právo nejsilnějšího, pěstní právo, pouliční vraždy tvořily by důsledky takého systému. Ty časy jsou již dávno odčiněny. Základní pravidlo: „Všichni jsou před zákonem sobě rovni“ razí si vždy trvalejší dráhu a dojde v našem lidovém státu v rámcích hospodářské volnosti plného ocenění

Anarchista: Projevené názory nejlépe dokazují, jak hluboko jste vy sociální demokraté v politickém bahně dnešní demokracie uvízli. V dobách feudálního zřízení nerovnosti jak majetkové, tak rodové byla ovšem fráze „všichni jsou před zákonem sobě rovni“ historickým pokrokem. Tato fráze jest nejvyšším výplodem, nejkrásnějším ideálem demokracie. Pro nás však, kteří jsme se z pout buržoáckých frází vymanili, jest toto pravidlo otevřeným potvrzením neustálého vydírání.

Sociální demokrat: Jakže? Vy neuznáváte ani rovnoprávnost před zákonem? Tím pravíte, že chcete se navrátit ti k staromódním, mizerným poměrům. Vy jste aristokrati, zpátečníci!

Anarchista: Nic na plat, vy nemůžete se dosud z vašeho demokratického obzoru vyprostítí. Dřívější poměry ustanovovaly zákonnitou nerovnost, zákonitě vydírání jednoho na útraty druhého. Ty jsou odčiněny. Jest snad ta mnohoslibná rovnoprávnost před zákonem přítomně o něco lepší? Tím se přede jednoduše vyjadřuje, že se dle zákona t. j. násilím jednou břitvou vše holí. Jelikož však žádný svrchovaný, povšechný zákon, žádné všeobecné případy na lidské bytosti nestávají, proto se každý jednotlivě znásilňuje. Nalézáte snad v této skutečnosti útěchy, byť by se i na celek vztahovala? A skutečně, byla by snad povšechnost zotročení útěchou, odůvodněním tohoto mizerného systém?

Sociální demokrat: Zákony mají přede jistou rozšířenou moc a mohou se tak použítí, by skutečně poměrům a okolnostem případu odpovídaly.

Anarchista: Tím vyřkl jste sám mravní úpadek zákonů. Zákon co váš prostředek nespomůže nic, on vede ku zbudování nového činitele — libovůle — upotřebením zákona přenechá se pak libovůli třetí osoby. To jest právě tak špatným. Zde zračí se nejlépe a též nejpříkřeji rozdíl našich názorů. Co zdá se vám ideálem spravedlivosti býti, jest pro nás znázorněním nespravedlivosti. Přistavíte se na půdu — vědy, vývinu, evoluce — které přede demokracie odporuje. Demokracie — v politickém ohledu nestojí sociální demokracie na jiném podkladu - je pokrokovým švindlem, a jen v boji s její slepou a brutální vládou majority může si pokrok cestu raziti. Mnoho-li sil zakrní v tomto boji? Mnoho-li zárodků nejlepšího vývoje potírá se ve jménu zákona a mnoho-li jich přijde vůbec o život? V takém systému cítí se lidstvo vůči zákonům bezmocným býti a samotná majorita pozbude její moci, jelikož její vedení převede se v ruce frakcí a jednotlivců. V anarchii naproti tomu je každému zárodku půda k vývinu umožněna. I to, co v budoucnu se uskuteční nebude a nemůže vůbec býti ihned užitečným a cenným, avšak svoboda bude i v těch takzvaných nehodných použitích nejlepším strážcem.

Sociální demokrat: Jak chce se tudíž společnost před špatnými náklonnostmi jednotlivce ochrániti ?

Anarchista: V tomto ohledu objevil již Fonrier jistou odpomoc, totiž.....

Sociální demokrat: Cožé? Fonrier — ten starý utopista je vašim důvodem?

Anarchista: Od té doby, kdy Engels vědu — „Od Utopie ku vědě“, totiž ku jeho vlastnímu učení, pronesl a zevšeobecnil, přivykli jste si na všechno ostatní skrz prsty pohlížeti. V našich očích zdá se to, co o jiném pravíte, dobrým doložením vašeho marxismu býti, který za utopistický a zpátečnícký považujeme. Nás nezajímají fantastické plány Fonriera, však musíme doznati, že Fonrier velmi dobře vystihl, že nestává žádných dobrých a špatných pohnůtek, nýbrž že každá pohnůtka musí míti dostatek svobody, by plného rozvoje dojiti mohla a že pak resultát jejího uskutečnění je dobrý. Jedno každý, kdo je ku výkonu nějaké věci donucován, s nevolí, nelibostí tutěž vykonává a mnohdy i nedokonale, jeho vlastní schopnosti zakrní a ponejvíce zárodky úlisnictví, ramenářství a vládychtivosti zapustí. Z toho též vidíme, že jen dobrovolné, součinné působení ve volně vyhledaném oboru umožňuje každému individu rozvinutí všech jeho schopností. Toto jest z dobrého poznání lidské povahy odvozená zkušenost, které si „vědečtí socialisti“ nevšímají. Poslednější požadují řízení všeho od „hořejska“ neb co krásněji zní od „společnosti“ ve skutečnosti však od roty úředníků a velmocí, jinak ani býti nemůže; otroká soustava vyvozuje nutně otrokáře. Nemáme žádné sympatie vůči systému rozdělení výplodu práce, jak jej Fourier ustavil, však musíme doznati, že mnozí z jeho přívrženců logickým přemýšlením až ku komunismu

dospěli. Pro nás jest Fourier historickým poznatkem. Fourier měl dlouhá léta na jistého kapitalistu čekati, který by k různým pokusům jeden million uštědřil a tak ku osvobození lidstva dopomohl; to bylo zajisté malicherné, než ještě dávno ne tak dětinské, jako přání sociální demokracie mírnou cestou, bez revoluce, v rozklad přivoditi buržoáckou společnost a zbudovati volnou společnost.

Sociální demokrat: Vy přec doznáte, že stává přemnoho špatných lidí, před nimiž se musí společnost ochrániti.

Anarchista: Jak by jste mi odpověděl kdybych řekl, že většina zlořádů ze špatných hospodářských zřízení vyplynul?

Sociální demokrat: Zcela přirozeně. V sociálním státu budou zákony až na minimum zredukovány, než jakkoliv malý počet jich stávati bude, přec je nutným.

Anarchista: Tuto odpověď mohl jsem očekávati vzdor tomu, že ji považuji za nesprávnou. Zločiny, jak je jedenkrát zvykle nazýváme, z nouze, by na krátký čas ve vašem sociálním státu odpadly; jelikož však v témže poručníci a posluchači, panující a ovládaní stávati budou, proto jest nové pole všem neřestem poznovu otevřeno. Ti vybraní, ku předním místům zvolení budou pomocí násilí, pláštěm zákona obaleným, jich postavení upevňovati, jich moc rozvětšovati atd. A ještě něco. Zákony se ustanovily k vůli špatným lidem, obyčejně se povídá. Komu však nejvíce škodějí a koho nejvíce utiskují? Zločiny nevymezují, skuteční zločinci dovedou je obejiti, ale ti obyčejní zločinci, na nic špatného nemyslíci, ve fanatické víře utvrzení, ty nejvíce zákony stíhají a číkanují. A dále: „Zákony nejsou ničím neosobním, odloučeným, jak nám rádi namlouváte“. Povšechnost ustavuje zákony ku ochraně jednotlivce — to velmi krásně zní. Ve skutečnosti souvisí však zákony přesně s jich smolící. Tolika a tolika špatným lidem, neb pořádní se k podobným věcem nepropůjčí, dává se plnomoc v rámci velmi volných hranic jich spolulidi dle libosti vyssávati, utiskovati. „Sluhové spravedlnosti“ mají tudíž ponejvíce s těmi bohatými zloději co činiti: zbudujte jen zákony a zbudujete tím i policii, která byť by se i demokratickou nazývala, zůstane přec jen policií. Policie, jedenkrát ustanovená, bude se pak jako rakovina v celé společnosti usazovati a u spojení s prohnanými darebáky řádní lidi jako nenasytná pijavice kousati. Z toho můžeme odvoditi, že ve vašem socialisticky lidovém státu zastřené, z počátku nepozorované zpátečnictví k plnému bujení pokročí a pak se následovně i rozšíří.

Sociální demokrat: Myslíte snad, že budou lidé ve vašem anarchistickém zařízení „anděly“, že nepotřebují žádného donucování, aneb že jsou již nyní „anděly“ a tím všech zákonů postrádali mohou?

Anarchista: Jak častokrát zvrátili jsme již tuto předhůzku! My nezavrhuje vládu a zákony snad proto, že lidé dobrými jsou, nýbrž jedině proto, že jest člověk nedokonalým, neuceleným, pln náklonností. Svrchovaně dokonalému člověku, mohli bychom říci, samotný zákony by neškodily, jelikož ve své svrchovanosti by týchž zákonů na újmu druhého neužil — také lidi si nepochybně přejete vy sociální demokraté v budoucím lidostátu! Než taký doklad je příliš přežilý, neboť z rozumového stanoviska vzato, ani o plné dokonalosti mluvíti nemůžeme. Právě proto, že je lidstvo „špatným“ nesmí si nikdo nějakou autoritu nad druhým osobovati, neb „špatný jedinec“ ze špatného celku ku poškození svých špatných spoludruhů by ji použil. Proto žádné zákony; každý jedinec nejlépe vlastní záležitosti vyřizovati a pojmouti dovede, každá druhá, třetí osoba jinak vysvětluje sobě věc předloženou, dle libovolného — dobrého neb pochybeného úsudku.

Sociální demokrat: Ale jak urovnáte možné roztržky?

Anarchista: Snáze můžeme říci jak je neurovnáme. Nikdy nenosíme fixně ustavený program nějakého zařízení. Zajisté, že roztržky nebudeme urovnávati pomocí ustálených zákonů, pomocí většinou zvolených osob neb sborů. Obojí je to, co právě vy chcete; aniž žalářem neb trestem. Roztržky urovnají se v našem zřízení především rozumnými vývody obou stran, vzájemnou výměnou názorů, jichž konečná výslednice spočívá v ushodnutí se jednoho sdružení, které pak dle toho pracuje, druhé pak sdružení buď se přidruží aneb kráčí vlastní cestou.

Sociální demokrat: Vy máte neodůvoděnou bázeň před zneužitím moci a zákona. Dnešní systém je arcitě přeplněn neřestmi, ale vy přec musíte věděti, že tyto odpadnou, jakmile lid překročí k neodvislé volbě těch, kteří převezmou správu produkce. To jsou přec jen úředníci lidu, kteří nezaujímají nižádného vyššího postavení a podléhají kontrole lidu. Kde má se pak špatné zneužití zákona a moci vžiti?

Anarchista: Vy a ti Již takto soudíte, honosíte se neobmezenou malicherností. Zkušenost nás naučila, že autorita nejdříve jejího majetníka skorumpovala. I ten nejlepší člověk jí propadá. Jedenkaždý, kdo povýšené křeslo zaujal, hledí jej nejdříve upevniti a pak zvětšiti. A jelikož jest klid nejlepším dokladem ústupu, zpátečnictví, proto přičiní se autorita, by duševní klid všude zavládl, by tak vlastní moc v další pole působnosti rozšířiti mohla. Prostředky k tomu podává již postavení samo. Ke korupci je pak ve skutečnosti jediný krok, neb autorita sama jest již korupcí.

Sociální demokrat: Kde mají se vžití prostředky ku upevnění autority ve lidovém státu, kde žádného vydírání stávati nebude?

Anarchista: Kde jest místo pro autoritu, tam jest místo i pro vydírání. A kde stává většího pole působnosti autorit, jak v nedemokratickém státu?

Sociální demokrat: Jak by to bylo možným? Není vám známo, že vědeckí socialisti jako Bebel, Engels a j. častokráte se vyjádřili, že by stát v naší společnosti ve skutečnosti zmizel, v museum starožitných seker a náčiní se odklidil. Ovšem, to není žádný argument pro anarchisty, jak sám Engels praví.

Anarchista: Tyto výpovědi, které velmi radikálně zní, jsou nám známy. Našli jsme je ve spisech „Od Utopie ku vědě“, Bebelově „Ženě“, „Komunistickém manifestu z r. 1848“; vždy končí v ujišťujícím odkazu na pouhou správu výroby. Státní správa příkrývá se jednoduše rouškou správy výroby. Může však stávati většího pole ku rozšíření moci této správy, nežli v poddané soustavě? Jakkoliv dnešní soustavu nenávidíme, přec musíme přiznati, že vaše správní řízení výroby daleko zbídačelejším by bylo, uvážíme-li, že by vplynulo z dlouholetého boje přesvědčených mas!

Sociální demokrat: Vy opakujete to, co nám buržoáci o kasámském a žalárním státu předhazují, to nemá však pro nás žádné důležitosti.

Anarchista: S podobnými poznámkami nedojdeme k žádnému výsledku. Vy znáte pouze stávající buržoácký stát pak sociální lidový stát, který sobě v různých fantastických barvách představujete, který by však ve skutečnosti zcela jinak vypadal. Správa výroby a sice v jejím centralisačním způsobu, jak si ji představuje, ustavila by rotu byrokratických úředníků, kteří by pak lid zcela po chopitelně jako štěnice okusovali. Každý rafinovaný lenoch pomáhal by se pak nejdříve úřadu a pohodlného žlábků. Vaše mnohoslibná opatření - sesazení z úřadu - kontrola lidu - nespomohou nic. Pozorujte přec, jak se již dnes věci mají a to v době boje, kdy bychom se mohli nadíti, že ještě ty nejideálnější snahy převahu tvoří. Již dnes můžete pozorovati „oficiální panstvo“ strany, časopisecké autority s jich slepými stoupenci a náhončími, jimž redaktorství, administratorství řemeslem se stalo, kteří od časopisů žijí atd. Kdo může se oproti této spojené — dělnictvo vyssávající rotě vlastním, samostatným názorem projíti? Každý taký jednotlivec pronásleduje se na celé čáře. Co těm se nelíbí, prohlásí se jednoduše za „zráda disciplíny strany“ a osamocený jedinec se vykopne. Tak tomu již dnes, kdy vaše moc je pouze moci morální, dobrovolným uznáním. A nyní mají tito lidé, neb jich nástupci celou správu výroby v ruce dostati? Pakliže mi buržoácké předhůzky vytýkáte a povrchně je přecházíte, pak doznáváte neznalost anarstické literatury a kritiky; my opakujeme neustále, že vaše sociálně demokratické ustavené zřízení na takých základech jest zbudováno, že by degeneraci celé společnosti přivoditi muselo.

Sociální demokrat: A jaký společenský útvar chcete vy komunistický anarchisty zbudovati? Chcete i vy veškeré státní formy odstraniti?

Anarchista: Objasněním hospodářských poměrů, k nimž za krátko přijdeme, dovedíme lepší a snazší pojem o anarchistické společnosti. My představujem sobě množství dobrovolných sdružení v jednokaždém nutném oboru. Mimo to bude každému jedinci volno i mimo sdružení svůj chléb dobývati, existenci vyhledávati. V srovnání, že celá společenská potřeba nevyhnutelně součinnou práci všech vyžaduje přidruží se každý jedinec k takému spolčení, jež jeho potřeby a tužby nejlépe uspokojuje. Vždyť i stejnost těchto zájmů dělá v tomto směru nejlepší propagandu. Stejně pojí se opět se stejným, rovné vyhledává opět sobě rovné. V těchto sdruženích leží i nej lepší záruka všeobecné shody. Tak bude společnost anarchistická z nespočetných spolčení pozůstávati, která zásobují veřejné sklady, tržiště vším tím, čeho ku výživě celé společnosti je třeba.

Sociální demokrat: Avšak u všech veřejných záležitostech musí vždy stávatí jakési usnesení, pak jistého vedení. Jak jinak mohl by se kterýkoliv obsáhlejší podnik rychle a přesně provéstí?

Anarchista: V těchto poznámkách házíte různé pojmy do jednoho pytle. Rozdíl mezi autoritou a sdružením není vám dosti jasným a z té příčiny nenalézáte pravého pochopení anarchismu. Anarchisti potírají autoritu, uznávají však sdružení, neb jednakaždá věc uskuteční se pomocí sdružení, nikoliv autoritou. Pod sdružením vyrozumíváme ku uskutečnění jakéhokoliv věcného podniku nutné spolupůsobení věcí a různých oborů schopností. Naznačí-li ten, jenž předložené práci rozumí, jinému, jenž oboru tomuto se nevyučil, jak práci vykonávatí má — pak ihned voláte — to je přec autorita, kdežto vy žádnou nechcete! To je směšným, odpovídáme; věčné, ano věčně nutné poučení druhého daleko se liší od autority. V tomto případě, jak již dříve bylo naznačeno, odkázán jest jeden na druhého, každého práce přispívá k celkovitému dílu. V poslednějším však případě mají se věci jinak, neb zde pak stává jedinec, od druhého neb třetího zvolený, který pro sebe „zákon a právo“ vlastní, jež musí každý poslouchati. Tak by ve vašem sociálním státu přišli úředníci ústředního řízení výroby a nařídili, do toho a toho dne musíte tolik a tolik výrobků odvésti, statistika dokazuje nutnost toho a proto je každá výmluva mamou; tito páni mají přec všechnu moc, byt by se jen „pouhým“ řízením výroby jmenovala v rukou. Toto znázorňuje pro jednohokaždého, této rotě nepodrobeného, tedy neodvislého člověka, novou metlu hladu, jíž při mezinárodním se utváření této centralisace na pospas byl by dán. Tolik o organizaci a autoritě. Vy se tážete, jak společné záležitosti v platnost přivedeme? Obyčejně předvádí se nám stavění mostů, železnic, tunelů atd. Pakliže vám sociálním demokratům buržoáci na hřbet házejí, že v sociálním státě žádný nebude chtít pracovati, pak odpovídáte, že buď nemá jisti, aneb, že bude práce tak příjemnou, že vůbec podobné případy se ani nevyskytnou. Prvnější vaši odpověď potíráme, neb jest povahy násilné, donucování. Poslednější nechá se na veškeré záležitosti upotřebiti a tím padne otázka položená sama sebou, neb lidí v budoucnu nebudou ni hloupějšími ni špatnějšími než okamžitě, a proto nebudou jich vlastnímu zájmu překážky stavětí. Bližší spojitost různých končin, očividná potřeba a z ní vyplývající užitek, to budou daleko pevnější garancie ushodnutí se, než veškerá nařízení a usnesení.

Sociální demokrat: Z toho o čem dosud jsme mluvili, se ukázalo, že zásady a konečné cíle sociálních demokratů v přímém odporu si stojí se zásadami komunistických anarchistů.

Anarchista: Zajisté, že ano. Shrnu ještě jednou vše dohromady. Socialismus marxistů spočívá po stránce politické na vládě autority, zákonů, zvolených autorit a tomuto všeobecnému donucování podrobuje se výroba, t. j. každý jedinec jest hospodářsky odvislým, teoreticky od „společnosti“, prakticky od úředníků, jíž u vesla se nalézají. Dle našeho názoru, zadržuje také řízení všechen pokrok, každé individuální počínání si jednotlivce, zřízení, které násilně udržováno, v korupci skončí. Anarchisti naproti tomu ponechávají každému individuu volné pole k vývoji a potírají následovně volný rozvoj obmezující vládu většiny, zákony atd. Stejně právo každé menšině, by vlastní cestou kráčetí mohla, dorozumění se od případu k případu; dobrovolné spolupůsobení, jak naše fyzické i intelektuelní schopnosti tomu dovolují. V tom spatřujeme základní hospodářské podmínky, které možné nejlepší rozvoj umožňují.

Sociální demokrat: Z naší dosavadní rozmluvy jsem poznal, že máte do jisté míry jakýsi rozhled v otázkách politických; však dosud nevystihl jsem řádný podklad vašeho hospodářského stanoviska. Vědecký socialismus přijal dějinný materialismus K. Marxe za svůj, který tvoří podklad všech ostatních zřízení, jak politických tak náboženských atd. Nejdříve dovolím si otázku. Jaké postavení zaujímáte vůči dějinnému materialismu Karla Marxe?

Anarchista: Povšechně vzato, uznáváme teorii dějeného materialismu, nevidíme však žádné zvláštní příčiny, proč bychom měli právě K. Marxovi a Engelsovi za tuto teorii povděčni býti. Marx jako Proudhon a Bakunin, přijal ono staré Heraklitovo a Hegelovo poznání, že vše nalézá se v pohybu, u vývinu, že nic ustaveného, pro vždy stejného nestává. Oba vytčené směry, v souladný celek spojil K. Marx a tím nad jiné socialisty jakési větší zásluhy si získal. Anarchisti zajisté nečerpají jedinně z Marxe, nýbrž z týchž pramenů, ze kterých i Marx své studie započal, neb jsou každému přístupny. Proto můžeme říci, že ona teorie ještě mnohé přeměny přežiti musí, nežli plně vědecky upotřebiti se může. Příkladně — vznik majetku soukromého nedá se již dosud správně opodstatniti; zda rozvoj výrobních prostředků, či utvoření se jednotné rodiny, byl hlavním faktorem u zrození se majetku soukromého. Vzdor tomu

musím přiznati, že K. Marx počíná si dosti vědecky. Avšak obyčejní potomci K. Marxe považují dějinný materialism za nedotknutelné dogma, z něhož vše ostatní odvozují, nedbajíce toho, zda jich vědecké odvozování též vědě odpovídá.

Sociální demokrat: Stojíte i vy na stanovisku třídního boje? **Anarchista:** Že mezi vydírači a vydíranými nikdy míru stávatí nemůže, jest zcela pochopitelné. Nesdílíme mimo to váš názor, že dělnická třída musí se předem státi třídou vládnoucí, by pak roztržidění lidu odstranili mohla, jelikož jsme přesvědčeni, že ti, kdož vládnu, dále vládnutí, vládu upevnili se snaží. Mnohem dříve, znázorňovala by vládnoucí třída dnešní boržoasii a za kratičký čas nechala by za sebe jiné pracovati.

Sociální demokrat: Vaše vývody nepovažují za vědecky opodstatněné, jelikož jste neobjasnili jich hospodářský podklad.

Anarchista: K tomu přinutily mne dvě příčiny a sice:

1. uznáváme, že jen také společenské zřízení je udržitelným, života schopným, kde již dříve zmíněný volný rozvoj v míře nej dokonalejší možným jest. Z té příčiny byl jsem nucen vám, kteří z pravidla žádného zřetele ku této skutečnosti neberete, kteří se několika novými hospodářskými pravidly spokojíte a se zastaralým demokratickým státem dále hospodařili chcete, tyto zásady šířejí rozložili. Vy Marxisté zapomínáte toho, an na obyčejné demokratické půdě stojíte, aniž by jste viděli, že nový hospodářský systém vleče i změnu politické soustavy za sebou. Pomocí materialistického dějin pojmání doufáte, že všemu nehospodářskému přese hlavu přirostete. A přec jsme seznali, že hospodářským poměrům volný rozvoj odnímáte, neb je podržujete poručnické moudrosti.
2. stávají různé směry v anarchismu, které sice povšechně vzato, tytéž zásady propagují, však každý z těchto směrů domnívá se, v určitém hospodářském zřízení v nejšířší rozvoj je přivést.

Sociální demokrat: Vy nejste tedy mezi sebou usjednocení a nevíte ani co chcete? Vědecký socialismus naproti tomu stojí zde takřka co jeden ulitý celek.

Anarchista: Nezávidíme vám čínské uzavřenosti marxismu, neb všichni prozíraví musí přiznati, že neustále se musejí přiučovati, vždy nové názory zdokonalovali, kdežto vy usnuli jste v klamném předsudku, že co již před 40 a více roky napsáno a hlášáno bylo, i dnes ještě platí, jako kdyby stáří nějaké nauky potvrzovalo její správnost, pravdivost, když můžeme pravý opak toho namakati.

Sociální demokrat: Jaké jsou ony směry anarchismu, o nichž jste se zmínil?

Anarchista: Individuální anarchistický, kolektivistický anarchistický a komunisticko anarchistický. Jsou to směry, jež u vývinu anarchistických teorií se objevily, než i dnes tu a tam se vyskytují. Individualismus J. Warrena a jiných amerikanů a pak Mutualismus Proudhonův tvoří nej starší období anarchismu; v Evropě je přítomně překonán, jen v některých kruzích amerických, z části v Anglii a Austrálii možno jeho zbytky pozorovali. Kolektivistický anarchismus znázorňoval hlavní směr v letech 1868 — 1875 ve Francii, Španělsku, Itálii, pak ve známé Internacionále nalezl hojně stoupenců. Komunistický anarchismus přijalo nejdříve Italské odvětví Internacionály a sice na sjezdu Florencském, v říjnu 1876. Během následujících pak let našel ve všech téměř zemích Evropy rozšíření, za poslední doby i ve Španělsku značné převahy nabývá.

Sociální demokrat: Jak vysvětluje sobě ono označení: kolektivistický ? Sociální demokrati nazývají se přec také kolektivisty!

Anarchista: Prvotnost tohoto směru přináleží nepochybně anarchistům. Když teorie kolektivního majetku v Internacionále se prodrala — marxisti nestavěli se jí na odpor, neb jich státní socialismus zastávali a daleko za propagandisty nové teorie, dřívějšími mutualisty stáli kteří se o neobstojnosti a nedostatku Proudhonismu jako de Paepe a jiní přesvědčili. Vřelého obhájce došel tento směr i v Bakuninovi, stoupenci slovanského komunismu t. j. protiautoritní, federalistické, pozemky hromadně vlastníci venkovské komuny; v tehdejší době nazývali se tudíž stoupenci hromadného, pospolitého majetku jednoduše — revoluční kolektivisty (ku konci let 60tých ve Švýcarsku). Teprve v letech 1871 - 1874 přivlastnili si to jméno autoritní socialisti, jež jim anarchisty milerádi přenechali. V dřívějších letech uznáváno bylo sice, hromadné společné vlastnictví výrobních prostředků, nikoliv ale společný majetek výplodů práce.

Teprve od roku 1876 proklamuje se společné vlastnictví nejen výrobních prostředků, ale i vlastních výrobků, t. j. komunistický anarchismus, který v oboru hospodářském na stanovisku volného komunismu spočívá.

Sociální demokrat: Jaké záruky, můžete nyní podati, které by za správnost vašeho tvrzení ručily? Jakkoliv teoreticky krásnými býti se zdají, přec musí se i prakticky osvědčiti, což však v podobném systému obyčejně postrádáme.

Anarchista: My bychom je zajisté za správné nepovažovali, kdyby možnost jich praktického uskutečnění v sobě nechovaly. Zcela přirozeně stavíme dva požadavky na komunistický anarchismus:

1. Musí nejvyšší záruku volného rozvoje umožňovati; nesmí žádných zárodků v sobě chovati, které by časovým vývinem rozvoj každého jednotlivce obmezovaly a moc, státnické živly ustavovaly.
2. On musí ze stávajících poměrů vyplynouti, v lůně vývinu současné společnosti ležeti, neb jinak podobala by se snaha, jej v platný život uvést, libovolné, vývoj zdržující utopii, bezvýslednému namáhání.

Těmto oběma požadavkům vyhovuje dle našeho náhledu komunistický anarchismus.

Sociální demokrat: Druhý bod musím docela popíráti, jelikož naše společnost spěje ku kolektivismu; o tom není přec pochybnosti.

Anarchista: Dle našeho názoru odůvodněné pochybnosti. Objasním prvý bod. Každý dle svých schopností a sil, a běře od celkovité práce výplodů tolik, mnoho li potřebuje, jinak může se též říci, každý vyrábí a spotřebuje dle svých sil a schopností.

Sociální demokrat: Proč zncuznáváte princip, dle něhožjednkaždý má právo na plný užitek své práce?

Anarchista: Jelikož tento princip chová v sobě umělou, donucovací nerovnost, tedy tou špatnou vlastností rozežrán je, která v brzku - nenávisť, vládychtivost, sobeckost by zrodila, celou společnost na zcestí vehnala. Správné odhadnutí práce výtěžku není ani možným. Jen přibližně a to ještě „uměle“ může se „něco“ odhadnouti, však kým? Zvláštními znalci, určenými k tomu osobami, jichž pak posudku musí se každý podrobiti. Nové místo pro autoritu, pro nepřímé zákony, jinými slovy — čirá překážka u svobodě každého individua.

Sociální demokrat: Pakliže každý může sobě vžiti co chce, pak zahnízdí se v brzku lenost, přestane každá snaha a další bádání!

Anarchista: Mohli bychom říci, že budou pak lidmi solidnějšími, lepšími, atd. však vy mohl by jste se domýšlet, že chci se otázce dané vyhýbat. Již předem jsem vystihl, že máte zákonné donucování, které my celkovitě zatracujeme, na zřeteli. Dejme tomu, že i v našem zřízení vyskytnou se lenoši. Vždyť přec neprohlašujeme právě naši soustavu za plně dokonalou; avšak my pravíme, že tací lidé daleko méně škoditi budou ve volné než v kterékoliv jiné společnosti. Nikomu nebude se moci brániti, by svoji nelibost vůči lenochu neprojevil, že nechce s ním mí ti nic společného; daleko pravdě podobnějším je, že lenivá individua vzhledem ku přátelské shodě a ještě spíše z nutnosti morální — ku spolužití se všemi ostatními, které pak mnohem bližším a spřízněnějším než-li dnes bude, se přičiní, by i svojí schopností ku zdárné práci všech přispěla. Chtěl by jste nazvati totéž — donucováním? Pro nás značí také vzpouru většiny vůči protisocialnímu si počínání menšiny, což jest právě tak oprávněno, jako ve případě opačném. Hlavní odpor vůči pracovnímu donucování spočívá v této skutečnosti. Měli bychom snad k vůli lenivým individuí zákony, žaláře, četnictvo zavést? Špatné následky těchto institucí stihly by ponejvíce nás pracovité lidi, kdežto lenoši, sobci a darebáci nejdříve by se vyšplhali ku zákonodárným křeslům, úředním místům a žalářníkům. O tom jsme velmi dobře přesvědčeni, neb jsou to následky autority, a proto spokojíme se tím menším zlem — od případu k případu diference (rozdíly) ty rozumným ushodnutím a předložením urovnati, jelikož nechceme se všichni o svobodu tu okrádati nechati.

Sociální demokrat: Já jsem též podotkl, že by přestala i veškerá snaha a další bádání samotně a u lepších lidí, pakliže tento komunismus zaveden bude.

Anarchista: Tento náhled vyplývá z čirého zapření přírody a pak z nesprávného pochopení komunismu. Ne práce, nýbrž příliš dlouhá práce a pak vědomí, že je člověk vydírán, tyto činitele dělají práci nepřijemnou. V pravidelném systému je práce právě tak potřebnou jako pohyb svalů, ano možno říci, jako ukojení vnitřního, celého organismu; jedno doplňuje druhé. Mají-li však tyto činitele skutečně pravidelně jich potřebám zadost učiniti, pak je nutno by jedno druhému se přizpůsobilo. Rozmanitost, spolupůsobení ve volně sdružených skupinách lidí, kteří nepovažují se za vzdělané a nevzdělané, poručníky a posluchače, nýbrž za rovně prospěšný celek, učiní práci rozdílnou od té, jež dnes se vykonává, tak že nemáme čeho se strachovati před takou soustavou. A dále bylo by pouhým střílením do vzduchu, když bychom již dnes tvrditi chtěli, až k jakému stupni se komunismus rozšíří. Nepochybně na veškeré nutné ku žití prostředky — (výrobní nástroje, šatstvo, domy). Všeobecným měřítkem, zajisté bude, že tyto ku bytí člověka nutné pomůcky, jich přivlastnění si, aneb smonopolisování v málo rukou brzkou odvislost jedněch od druhých by přivodilo, musí býti pospolitým majetkem všech. Komunismus stane se pak tak zevšeobecnějším, ano něčím samo sebou se rozumitelným, jako příkladně dnešní užívání veřejných místnosti, zahrad a j. Praktické jeho úspěchy uspíší jeho v život vejíti.

Sociální demokrat: Také zřízení bylo by ovšem krásné; ale vy přec musíte doznati, že nemůžeme přese staré zvyky přeskočiti, že musíme jakousi mezidobní školu prodělati!

Anarchista: Vím předobře, že mnozí ne anarchisti za konečný ideál anarchii uznávají a totéž i veřejně prohlašují. Než my nechceme se oddávati ilusním předtuchám. Nejsme snad proto anarchisty, jelikož anarchie „krásným ideálem“ býti se zdá, nýbrž jedině proto, jelikož poznáváme, že soustava, komunistický anarchism za podklad mající, tou nej praktičtější, pro blaho lidstva nej způsobilejší je.

Sociální demokrat: Jak můžete to odůvodniti?

Anarchista: Předem z vývinu dnešní společnosti a pak, že žádná soustava přechodní, jíž se jiní domáhají, nepřispěje ku bližšímu uskutečnění anarchie, spíše ji poškozuj.

Sociální demokrat: Ale ku příkladu zásada výtěžku vlastní práce byla by přec vhodným přechodním požadavkem, ano velkým pokrokem.

Anarchista: Tuto otázku velmi rozšířeně zodpovídal K. Marx sám a já doufám, že vám bude známou, avšak chci ji v krátkosti rekapitulovat! Marx očekává nejdříve společenský stav s různými společenskými srážkami (pro úředníky, lidi, kteří nevyrábí, nýbrž mozky pracují atd.) osobního výtěžku práce. On sám přiznává, že společnost také spočívá na „stěsnaném boržoáckém právnictví“, že rozdělování není rovnoprávným, že jednomu ku dobru slouží mnohem více nežli druhým. Ano ještě více, on sám doznává, že jest to „právo nerovnosti“ dle jeho povahy jako každé jiné právo, jinými slovy on uznává nespravedlivost „stejného práva pro všechny“. Je nám tudíž nepochopitelné, jak může pak poznenáhlým vývinem z tohoto systému komunismus odvozovati; když jedenkrát umělou právníkou nerovnost za podklad takého systému prohlásil a to vším právem, pak musel by logicky přiznati, že zárodková nerovnost opět jen nerovnost, roztrídění celé společnosti, různost hospodářské moci přivoditi musí. Na místě toho očekává Marx všech těch vymožeností, jež my za důsledky komunismu máme, proň jsou to zárodky komunismu, které z té přímo protikomunistické soustavy osobního práce výtěžku vyklubati se mají.

Sociální demokrat: Na každý pád — nemůžeme přec s jednoho — útvaru společenského do druhého skočiti.

Anarchista: To jest oblíbená fráze, která ve skutečnosti nic nedokazuje. Mimochodem řečeno — byl by skok ze společnosti, jak ji Marx v úryvku předeslal, v níž každá sobecká, protispoločenská touha dle nového námezdního systému bujet by mohla, daleko větším, než ze dnešní společnosti ku komunismu. Než my zavrhuje vše doklad — „skok“, jelikož jest libovolným, nic neznamenajícím, jež jeden vůči druhému použití může. Nikdo nemá, bych se tak vyjádřil, měřítko dějin světa v kapse a kdo se tak nafukuje a nadutě praví: „To je a to zase není skok, ten ukazuje vlastní nevědomost“. Celý rozhovor o evoluci a revoluci točí se kol tohoto bodu.

Sociální demokrat: Oč opíráte vaše mínění, že vžijí se lidi bezprostředně a komunism?

Anarchista: Především očekáváme co přední následky komunismu neobyčejné množení se potřeb, kdežto vy sociální demokraté chcete po revoluci vše přesně odměřiti a tak spotřebu každého dle vykonané práce přistříhnouti „tedy nový námezdní systém“ zavěsti. Lid brzo pozná, že novou mzdnicí soustavou

dostal se z bláta do louže; on vezme na se sobeckou povahu a každý bude o překot závoditi, by co nejvíce shrábnul, více než druhý vydělal. Celá „obrozená“ společnost zabočí v koleje „nového“ otroctví. Zcela jinak bude tomu v okamžité zavedeném komunismu. Každý pozná nastalý rozdíl v užívání, blahodámou součinné práce a tím snažšího ukojení všech potřeb, které se zdvojí a ztrojnásobí v tom okamžiku, kdy se lid stane majetníkem všeho bohatství, v době toho poznání zajisté nikomu ani nenapadne, by se ku starému, odměňujícímu mzdnímu systému navrátil.

Sociální demokrat: Nemyslíte, že by totéž ku nesmírnému rozhazování výrobků vedlo?

Anarchista: Kdyby se tak i stalo, co na tom záleží, jen když totéž úspěch revoluce přivodí. Podívejte se nyní, jak malichernými vaše názory do budoucna jsou. Dělník, který ku zahnání dnešních majitelů, ruku i život nasadil, zítra po revoluci spatří nové hlídače majetku, jeho dřívější vůdce, kteří se stali pány okamžitých poměrů, a on, který bojoval a trpěl propadá nové reakci novopečené byrokracie. Nedožnáte nyní omyl vašich názorů? Ještě jednou tudíž opakuji, použijme nejpraktičtějších prostředků, které by v brzku zaručily lidu právo na vše, co na zemi se nalézá, právo na skutečný blahobyt.

Sociální demokrat: Ještě jednu otázku: Jak můžete odůvodniti, že nynější společnost vyvíjí se ve smyslu anarchistickém? My vědeckí socialisti se domníváme, že okamžité soustředování se kapitálu a vždy více centralisací ustavující vývin výroby, nezbytně jednoho dne k tomu bodu dospěti musí, že společnost převezme ústřední řízení povšechné, mezinárodní výroby.

Anarchista: My jsme docela opačného názoru, jelikož jsme přesvědčeni, že jest to jeden z nejzávažnějších bodů, okolo něhož se odůvodnění našich názorů točí. Pakliže spěje společnost u jejím vývinu ku centralismu, pak je státní socialismus nevyhnutným alespoň po tu dobu, dokud svoji zbankrotlost nezpečetí. Spěje-li však společnost ku decentralisaci, pak musí nezbytně ku anarchismu pokročiti.

Sociální demokrat: Vy anarchisti chcete i vědecký socialismus a jeho podklad rozviklati a vašim názorům nový vědecký základ přeložit?

Anarchista: Naše doklady nejsou novými a my byli bychom nemyslicími snílky, kdybychom se přidržovali nauk, aniž bychom tytéž odůvodnili mohli Mohl bych vám příklady a data uvést; — než upozorním vás pouze na dvě odborové práce Petra Kropotkina — „Základy našeho obchodního systému“ — „Princip příští přebytku vlády“ — kde podrobněji otázku obchodní a hospodářskou rozebírá. Já uskovním se všeobecným naším úsudkem a protivnými názory marxismu. Na prvý pohled vidíme ve skutečnosti soustředění výrobních prostředků. Příčina toho neleží v pouhé technice výroby, nýbrž mnohem více v soukromém vlastnictví kapitálu a následku tohoto konkurence, která buď přímo, aneb ve způsobu kartelů, kimůžků nepřímou k monopolu spěje. Z toho vyplývá, že nepřichází zde pouze boj různocenných, vždy větších strojů, tedy něco plně technického, neodvratitelného na váhu, nýbrž spíše boj mezi kapitály samotnými a ten padne i s odstraněním kapitálu soukromého. Dnes je možno jednomu neb řadě kapitalistů v celém kraji hospodářský život umrtviti, t. j. vše v jich rukou soustředili — tento vliv zaměňuje se velmi často s vlivem moderní techniky. Války, spekulace, kříse, kartely a monopoly, celní úmluvy přivádí kapitál využitkováním jeho nezměrného úvěru a jiných pomůcek, nikoli však přímo technika výroby. Co dnes vidíme — jest neustále se stupňující vývoj industrie ve vždy vícero krajích a zemích. Dřívější monopol Anglie jest rozbořen; Francie a Německo vyvíjely se místně a jsou dnes od Anglie neodvislémi a připravily jí na světovém trhu závažnou konkurenci, v zemi, která za čistě hospodářský stát považována byla — Rusko — vyvíjí se industrie očividně, o čemž nám rusští marxisté jako — Plechanov v „Nos Controverses“, jakož i Kropotkin dostatečné číslice uvádějí. Zkrátka, téměř každá země stává se od druhé vždy více neodvislou a to vzdor moci kapitálu, konkurenci, která její starý monopol hájí, tyto nové industrie z počátku převážnou silou potírá. Tento smět výrobní decentralisice, nerozlučně spojený s postupujícím rozsahem vzdělanosti, jest to, který nám hospodářskou zbytečnost, nepotřebnost a potud i vývoj ní nepříznivost, nemožnost centralisice dokazuje. Proto zdá se nám vaše víra v národní či mezinárodní, aneb jen v místní řízení centrální — výroby, právě takou utopií býti, jako sociálně křesťanských zpátečníků, kteří cechy, řemesla, rodné roztržení společnosti zavěsti chtějí.

Prameny

Dělnické listy: orgán Mezinárodní dělnické jednoty v Americe. New York: International Workingmen Ass'n of America

Václav Kudlata
Komunistický anarchismus a marxistický socialismus
1897

Vlastní scan
Vydal Historický spolek Zádruha

anarchistickaknihovna.org